

DEUİFD Türk Kültürünü Mayalayanlar Özel Sayısı / 2021, ss. 89-104.

**YUNUS EMRE’NİN RİSALETÜ’N NUSHİYYE ADLI
ESERİNDE KONUŞAN VARLIK OLARAK İNSAN***

Cem TUNA**

ÖZ

Yunus Emre’nin bilinen iki eserinden biri Risâletü’n-Nushiyye’dir. Eser, müritlere ve okuyuculara yönelik öğretici bir eser, eğitim kitabı olarak değerlendirilebilir. Eserde işlenen konulardan biri gıybet ve yalan başlığı altında yer alır. Bu çalışmada Yunus Emre’nin Risâletü’n-Nushiyye adlı eserinde sağlıklı birey ve sağlıklı toplumda bulunmaması gereken dedikodu ve yalan kişilik özellikleri incelenmiştir. Çalışmada Mustafa Tatçı tarafından hazırlanan 2020 yılında H Yayınları’na yayınlanan “Yunus Emre’den Yolcuya Öğütler” temel alınmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalıdır.

Bulgular ve sonuç olarak; eserde dedikodu ve yalanın insanın içinde olan iki huy olduğu, bunların sonradan öğrenildiği açıklanır. İnsan bununla mücadele etmelidir. Öncelikle insan mevcut durumu ortaya koymalı, düşünmeli ve analiz etmelidir. İçteki kötü huylar temizlenerek yerine iyi huylar konulmalıdır. Bu çaba zaman alır, emek ister, insan aşama aşama olgunlaşır. Dedikodu, kin, kıskançlık insanı strese sokar, insan bunalıma girer, insanın içi kararır, sanki gündüzü gece gibidir. Bu insan eleştiri kabul etmez, gerçekleri görmez, ham insandır. Bu aşamada gerçekleri görmede göz önemlidir, gözlem yapma ve araştırma önemlidir. İnsan boş söz söylememeli, daima doğruyu söylemeli, başkalarının ayıbı ile değil, kendi ile ilgilenmelidir. Akıl bu konuda en büyük yardımcıdır. Dedikodu ve yalan zehir, doğruluk ise panzehirdir. Doğruluk ölçüt olduğunda, bütün kötü davranışlar insandan çıkar gider. Doğruluk çırası yanınca, dedikodu ve yalan karanlığı yok olur. Doğruluk çırası insan için iyi bir yol göstericidir. İnsan, doğru konuşarak ve dosdoğru yaşayarak insan olur.

---

* Yazar; çalışmanın hazırlanması esnasında bilimsel ve etik ilkelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm kaynakların kaynakçada belirtildiğini, çalışmanın maddi açıdan fonlanmadığını, çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

** Prof. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
cem.tuna@erdogan.edu.tr, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6846-8676>

Makalenin Hakemlere Gönderiliş Tarihi : 06/12/2021

Makalenin Hakemlerden Geliş Tarihi : 08/12/2021

Sonuç bölümünde Yunus Emre'nin görüşleri günümüz doğruluk ve dürüstlük değerleri açısından karşılaştırma yapılmıştır. 2021 Yunus Emre ve Türkçe yılında "Bizim Yunus"umuzun görüşlerinin günümüze yansımaları önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Risâletü'n-Nushiyye, Konuşma, Doğruluk, Dedikodu

HUMAN AS A TALKING ENTITY IN YUNUS EMRE'S RISALETU NUSHUIYYE

ABSTRACT

One of the two known works of Yunus Emre is Risâletü'n-Nushiyye. The work can be considered as an instructive work, an educational book for followers and readers. One of the subjects covered in the work is under the title of backbiting and lying. In this study, gossip and false personality traits, which should not be found in a healthy individual and healthy society, were examined in Yunus Emre's work called Risâletü'n-Nushiyye. The study is based on "Advices from Yunus Emre to a Traveler" prepared by Mustafa Tatçı and published by H Publishing in 2020. The study is based on document analysis, one of the qualitative research methods.

Findings and as a result; In the work, it is explained that gossip and lying are two traits in human beings and that they are learned later. One has to fight it. First of all, one should reveal, think and analyze the current situation. The bad habits inside should be cleaned and replaced with good ones. This effort takes time, effort, people mature gradually. Gossip, grudge, jealousy put people under stress, people get depressed, people get dark, as if the day is like night. This person does not accept criticism, does not see the facts, is a crude person. At this stage, the eye is important in seeing the facts, observation and research are important. One should not speak empty words, should always tell the truth, should deal with himself, not the faults of others. The mind is the biggest helper in this regard. Gossip and lies are poison, truth is the antidote. When righteousness is the criterion, all bad behavior comes out of man. When the lamp of truth burns, the darkness of gossip and lies disappears. The lamp of righteousness is a good guide for man. Man becomes human by speaking right and living rightly.

In the conclusion part, Yunus Emre's views are compared in terms of today's accuracy and honesty values. It is important that the views of "Our Yunus" are reflected in the present day in the 2021 Yunus Emre and Turkish year.

Keywords: Yunus Emre, Risaletü'n-Nushiyye, Speech, Truthfulness, Gossipst

GİRİŞ

Yunus Emre Türk tarihinin, Türk edebiyatının klasikleşmiş şahsiyetlerinin başında gelir (Demirci, 2008: 11). Türkçenin Anadolu’daki en eski ustası ve samimi bir gönül insanıdır (Üstüner, 2013:7). Yunus Emre, Türk dili, Türk edebiyatı, Türk kültür tarihi ve Türk ruhunun en büyük, en güzel, en önde gelen değerlerinden biridir. O, yaklaşık yedi yüz elli yıldan beri Türk milletinin aşk ve mana dili, en güzel Türkçesidir. Aşk, mutluluk ve ebediyet tarihinde kâmil insan modelidir, kutup yıldızıdır. Türk milletinin insanlığa hediyesi, büyük sevgi, mutluluk, inanç ve estetik dehalarındandır (Tatçı, 2014: VII). Mekân, yazılı ve sözlü kültür, divan gibi Yunus Emre’ye ait zengin bir miras hem yerel hem de evrensel özellik taşımaktadır (Yıldırım, 2021: 9; Demirci, 2008; 11).

Yunus Emre’nin şiirleri bugün bilinen iki eseri olarak “Risâletü’n-Nushiyye ve Divan” da toplanmıştır. Risâletü’n-Nushiyye; iyi ahlak sahibi, insan-ı kâmil adayına nefsinin nasıl terbiye edeceğine dair öğütler veren bir nasihatnamedir. Divan ise ilahi aşkı ve insan-ı kâmilini konu edinen şiirlerin bulunduğu eseridir (Tatçı, 2014: 173; Tatçı, 2020: 13; Yıldırım, 2017: 67 vd.).

Bir söz üstadı olan Yunus Emre’nin anlatımı okuyanda, dinleyende etki bırakır. Az söz ile derin anlamlar oluşturur, sözü dolandırmaz. Halk dilinden kullandığı basit kelimelerle güçlü bir anlatım yakalar ve zihinlerde ve gönüllerde engin bir dünya meydana getirir. İnsanların idrak etmede zorlanacağı birçok soyut kavramı somutlaştırarak öğretim ilkelerinden somuttan soyuta ve dilin açık kullanımını ilkelerini kullanır (Yıldırım, 2017: 8 vd.).

Yunus Emre ilahilerinde sevgi, aşk, bilgi, ahlak, mutlak hakikat, varlık, varoluş, Allah, din ve insan gibi bütün zaman ve mekânlarda tartışılan evrensel kavramlar üzerinde durmuş, bunu ilmek ilmek işlemiştir. Kendine has görüşler ortaya koyduğu için eserleri ölümsüz bir klasik kabul edilebilir (Tatçı, 2014: 173 vd.). O, şiirde aşk alanında gönlün ışıklarını gönüllere aksettirmesini bilen kudretli bir kişidir (Kasım, 1979: 16).

İnsan; toplum hâlinde bir kültür çevresinde yaşayan, düşünme ve konuşma yeteneği olan, evreni bütün olarak kavrayabilen, bulguları sonucunda değiştirebilen ve biçimlendirebilen canlı olarak tanımlanabilir.

İnsanın en önemli özelliklerinden biri konuşma özelliğidir. Duygu, düşünce ve bilgilerini konuşarak başkalarına aktarabilir. Aktardıklarının doğru, yanlışsız, yalansız, eksiksiz, akla, mantığa, gerçeğe, kurallara uygun olması gerekir. Konuşma, başkalarını çekiştirmek, kınamak, ayıbını araştırmak denilen dedikodu üzerine olmamalıdır. Aynı şekilde bir kimseye kasıtlı ve asılsız suç yükleme, kara çalma adı verilen iftira şeklinde de olmamalıdır. Konuşma, birine karşı duyulan öç alma isteğine alet edilmemelidir.

Millî Eğitim Bakanlığı öğretim programlarında yer alan kök değerlerden biri dürüstlüktür. Dürüstlük, doğrulukla birlikte kullanılmaktadır. Dürüst insan; sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru kimse demektir. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programında yer alan değerlerden biri de doğruluktur. İlk ve ortaöğretimde öğrencilere bir değer olarak doğruluk eğitimi verilmektedir (T.C. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2018: 3).

Yunus Emre'nin bilinen iki eserinden biri Risâletü'n-Nushiyye'dir. Risâletü'n-Nushiyye, müritlere ve okuyuculara yönelik öğretici bir eser, eğitim kitabı olarak değerlendirilebilir (Avşar, 2013: 16). Eserde mükemmel bir sembolizm (remzi üslup) ve alegori (temsili istiare) söz konusudur. "Gönül ülkesi, nefis ve ruh askerleri, padişah, mülk, taht, çavuşlar, casuslar, ulaklar, akıl danışman, haramiler, hırsız..." birer remiz olarak kullanılmaktadır. Bu alegorik yapı Yunus Emre tarafından konunun daha kolay anlaşılması için bilinçli olarak tercih edilmiştir. Bu temsili dünyada adı geçen remizler teşhis edilmekte ve konuşdurulmaktadır. Burada teşbih, istiare, teşhis ve intak sanatları kullanılmıştır (Tatçı, 2020: 25).

Esere girişte Âdem (a.s.)'in yaratılışı, dört unsur ve akıl, iman ve ilim makamları açıklanır. Sonra altı konu sırayla işlenir: Ruh ve Akıl, Kibir ve Kanaat, Öfke ve Gazab, Sabır, Cimrilik ve Kıskançlık, Gıybet ve Yalan. Bu çalışmada Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyye adlı eserinde sağlıklı birey ve sağlıklı toplumda bulunmaması gereken dedikodu ve yalan kişilik özellikleri incelenmiştir.

Çalışmada Mustafa Tatçı tarafından hazırlanan 2014 yılında H Yayınları'nca yayınlanan "*Yunus Emre Divan-ı İlahiyat*", 2020 yılında H Yayınları'nca yayınlanan "*Yunus Emre'den Yolcuya Öğütler*" ve Yusuf Yıldırım tarafından hazırlanan ve 2017 yılında Duru Bulgur

Yayınlarından çıkarılan “*Risâletü'n-Nushbiyye ve Divân-ı Yunus Emre Karaman Nüşbası*” temel alınmış, diğer eserlerden de yararlanılmıştır. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine dayalıdır. ‘*Risâletü'n Nushbiyye*’nin içinde yer alan beyitler okunarak araştırma sorularına cevap aranmıştır. Dedikodu ve yalan ile ilgili görülen dizeler bulgu olarak saptanmış, elde edilen bulgulara nitel veri analizlerinden içerik analizi uygulanmıştır. Bu amaçla toplanan veriler önce dedikodu ve yalan olarak kavramsallaştırılmış, daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmiş ve buna göre veriyi açıklayan temalar dedikodunun tanımı, özellikleri, sonuçları, çözümü olarak saptanmıştır.

1. DEDİKODU VE YALAN KONUŞAN İNSANIN DOĞRU KONUŞAN İNSANA DÖNÜŞÜMÜ

Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılmasına iletişim denir (TDK, 2021). Sosyalleşme sürecinde, bireyler gözlem ve taklit yoluyla konuşmayı ve dilin temel bileşenlerini öğrenirler. Çocuk duymuş olduğu bir sese, heceye, sözcük ya da cümleye öncelikli olarak dikkat eder ve model alır. Bu model alınanlar çocuk tarafından taklit edilir. Taklit edilenler doğru ise, çocuğun çevresindekiler tarafından pekiştirilerek verilir, onaylanır. Yanlış ise; düzeltilerek çocuğa pekiştirilerek verilir. Bu şekilde çocuk dil ya da kavram kazanımını sağlar. Burada rehber olan kişinin iyi bir model, yönlendirici ve düzenleyici olması önem taşır (Kandemir, 2018: 119). Bireyin doğru konuşması, çevresiyle olumlu iletişim kurması arzu edilen davranışlardandır. Bu iletişim önce aile içinde başlar, aile üyelerinin birbirlerine sözel ve sözel olmayan davranışları ile verdikleri tepki ve mesajları kapsar. Bu iletişim doğru bir şekilde sağlandığında, insanlar arasında duygu ve düşüncelerin anlaşılması kolaylaşır. İletişim kendini ifade etmekle birlikte aynı zamanda söylenenleri de dinleyebilmekten geçer (Çocuk ve Aile Komisyonu, 2018: 31). Ailede başlayan iletişim okulda devam eder. Okul öncesi eğitimin amaçları arasında çocukların Türkçeyi doğru ve güzel konuşmalarını sağlamak yer almaktadır. Her çocuğu milli ve manevi değerlere bağlı olarak yetiştirmek milli eğitimin genel amaçları arasında sıralanmaktadır (Akyüz, 2020: 390). Buna göre dürüst olan, doğru konuşan bireyler yetiştirmek ailelerin ve okulun görevleri arasındadır.

Yunus Emre'ye göre dedikodu yapan ve yalan söyleyen insanın birtakım özellikleri vardır. Bu özellikler olgunlaşmamış, ham düzeyinde kalmış insanın özellikleridir. Bu insanın hem kendine hem de topluma sayısız zararı vardır. Bu durumdan kesinlikle kurtulunması, bu özelliğin bırakılması, bunun yerine güzel bir özelliğin yerleştirilmesi gerekir. Bunun için öncelikle mevcut durum tespiti yapılmalı, konu üzerinde düşünerek bilinç kazanılmalıdır. İnsan neden bu yollara başvurur ve buna ne aracılığıyla elde eder soruları üzerinde durur. Başkası hakkında söz söyleyebilmek için çevresini gözlemesi gerekir. Bu noktada göz eğitimi önemlidir ve gözü bilinçli kullanmak gerekir. Gözlem öncelikle insanın kendine yapması sonucu elde ettiği veriler onu akla götürecektir. Akıl çözüm olarak doğruluğu davet eder, doğruluk gelince eğrilik gider. İnsan iç dünyasını doğrulukla doldurunca gerçek anlamda olgun insan hüviyetine kavuşur.

1.1. Dedikodu ve Yalan Konuşan İnsan Özellikleri

Yunus Emre'ye göre dedikodu insanın yaratılıştan getirdiği özelliklerden değil, sonradan öğrenilen, elde edilen bir huydur. İnsanda bulunmaması gereken bir özelliktir. Bir insan içinde bunu bulunduruyorsa kişilikli, olgun bir insan olamamıştır.

“Ki gaybet canıla kadimi degül

Ki gaybet kandasa ademi degül” (Tatçı, 2020: 208)

Dedikodu yapan kişinin bir diğer özelliği; konuşma yaptığı ortamlarda istenilmeyen bir davranışta bulunduğu için mahcup duruma düşer, rezil olur, kınanır. Soru sormaya gerek olmadan konuşma eylemi sonunda yenilir.

“Kimün kim agz’içinde gaybet ola

Sorusuz cümle yirde mat ola” (Tatçı, 2020: 209)

Dedikodu yapan bir kişinin ağzı çirkin görünür, sanki pis bir kan ile doludur. Dedikodu konuşan kişiden insan iğrenir ve uzaklaşır. Dedikodu yapanlar Allah'ın emrine karşı çıkmış ve rahmetinden, yardımından uzaklaşmış olur.

“Kişinin hayzıdur agzında gaybet

Ki gaybet söyleyen bulmaya rahmet” (Tatçı, 2020: 209)

Dedikodu, yalan söyleme, kin gütme gibi özellikler olgun insana düşmandır. Bunlar insanı insan olma özelliklerinden uzaklaştırır, insanı kıskançlık ateşiyle yakar. Dedikodu yapan, yalan söyleyen gerçekte hakkında konuştuğu kişiyi kıskanır, kıskançlık yüzünden bu şekilde davranır. Bu durumdaki insanın huzuru yoktur, her anı sıkıntılıdır, içi kararmıştır ve ruhsal gerilim içindedir. Onun bu hali gündüzü geceye benzeyen kişiye benzetilebilir.

“Kamu doğan günün geceye benzer

Neye benzedeyin ya neye benzer” (Tatçı, 2020: 219)

Dedikodu ve yalan söyleyenler yemek yer, içecek içerler fakat mutlu olmazlar. Çevresindeki güzelliklerin farkına bile varmaz. Örneğin güneş doğar, ay çıkar ama o bu muhteşem manzaraları kaçıır. Sanki gaflet uykusu içinde, karanlıkta kalmıştır, gözleri dünya gerçeklerine kapalıdır. Aslında kulakları da gerçeklere kapalıdır, doğru sözleri duymak istemezler. Bu kişiler eleştiri kabul etmezler ve daima kendilerini haklı görürler.

“Gözün görmez dirisem kakıyasın

O tamardan beni hod dokıyasın” (Tatçı, 2020: 222)

Bu insan gerçekleri göremeyen, işitmeyen görme ve işitme engelli ham insandır. Toplum içinde sağlıklı bir insan gibi davranmazlar.

1.2. Mevcut Durumun Tespiti ve Mücadele Düşüncesi

Dedikodu ve yalan söyleme özelliklerinin bırakılması gerekir. Bunlar olgun insanın yapacağı işler değildir hatta boş işlerdir. İslam dininde yasaklandığı için günah kazanılır ve var olan sevapların değerini de azaltır. Bu işleri bırakanların gönlü güzellikler ile dolar. Yunus Emre burada ilginç bir tespitte bulunur: Bu kötü huylar insanın içinde gizlidir. İnsan önce bu kötü yönlerinin farkına varmalı sonra kimseye göstermeden bunlardan kurtulmalıdır.

“İçerü gizlüdür cümle yavuz hu

Gider gösterme kimseye anı yu” (Tatçı, 2020: 210)

İnsan kalbini temizlemeli, kötü özellikleri yerine güzel özellikler yerleştirmelidir. İnsanın kalbi bal gibi temiz, faydalı ve güzel bir

mekândır. Buranın içine dedikodu ve yalan katranı konulursa, bal bozulur, bu mekâna girilmez olur. Kalp temizliği Allah'a dua etmekle, zikir etmekle başlar. İnsan çalışma ile gayret ile aşama aşama olgunlaşır, kalbinde Yüce Allah'ın rahmetini bulmaya başlar.

“Niçe halden hale gerek düşesin

Geçe çok ruzigar andan bişesin” (Tatçı, 2020: 212)

Çabalamadan, emek sarf etmeden hedefe ulaşamaz. Nasıl ki toprağı kazmadan ürün elde edilmezse, kalbi temizlemek için çalışma gerekir. Hedefe ulaşmak bir süreçtir, zaman alır, bu nedenle sabırlı olunmalıdır. Bu süreçte insanı kendisi ile bir mücadele bekler. İnsan iyi huyları, özellikleri kazanmaya bakmalıdır. İnsanın bu dönüşümü çok çaba göstermesine bağlıdır. Hedefe sadece hayal kurarak ulaşamaz, harekete geçmek gerekir. Nasıl ki para ödeyerek şeker alıyor ve bu şekilde şeker yeniyorsa, olgun insan olabilmek için bir bedel ödemek gerekmektedir. Bu bedel dedikodu yapan insanın bunu bırakması ve doğru konuşmaya başlaması, bundan asla vazgeçmemesidir.

“Sagıncıla kişi şekker yimedi

Bahasın virmeyince alımadı” (Tatçı, 2020: 213)

1.3. Doğruyu Konuşmada Gözün Önemi

İnsanın duyu organlarından biri olan göz çevreyi algılamada, anlamlandırmada, ifade etmede önem taşır. Görmeyen anlayamaz, göz görmeyince gönül bir şey yapamaz. Göz ile gönül arasında bir ilişki vardır, önce göz görür, sonra sevgilerin tadını alır. Gözden uzak olanın hasreti gönülde kalır.

“Kamu sevgü dadın evvel göz alır

Anuçün hasreti gönülde kalur” (Tatçı, 2020: 226)

Gerçeği görenlerin sevgisi çoktur, görmeyenlerin ise sevgisi bulunmamaktadır. Göz, gördüğü nesnelere değer verir, gözü olmayan kişinin değer verebileceği bir konu çok azdır. Bir benzetme yapmak gerekirse suyu çekilmiş kuyudan su çıkarmak mümkün değildir. Göz neyi görürse sever, gönül de o yöne akar. Gözsüz kişinin sevmesi zordur, gönül gözün gördüğünü sever. Yunus Emre burada sözü geçen gözün gönül gözü olduğu vurgusunu yapar. Elbette insanın beş duyu

organından biri olan göz çok önemlidir, faydası saymakla bitmez. İnsanda bir de gönül gözü ya da can gözü denilen bir göz daha vardır. Can gözü de denilen gönül gözü Hakkı, Hakkın emirlerini, muradını görmelidir. Bu her kula farzdır, gereklidir, can gözü açık olan Hakkı, Hakkın eserlerini görür.

“Bu baş gözi degül ol can gözidür

Kimün canı varısa anı görür (Tatçı, 2020: 228)

Dedikodu; gördüğünü söylemek, konuşmak demektir. Bir kimsede görmüş olduğu konuyu doğru söylemek bile hatadır, yanlışır. Çünkü bu konuşma hakkında konuşulan kişinin hoşuna gitmeyebilir. Bir kimseden, gıyabında hoşlanmadığı sözlerle bahsetmek gıybettir (Karagöz, 2010, 202). Görmediği bir konuyu gördüğünü söylemek ise büyük bir iftiradır ve Kur'an'da her iki durum da yasaklanmıştır.

“Dise görmese bühtan-ı azimdur

Buyuran böyle Kur'an-ı Kadim'dur” (Tatçı, 2020: 231)

Yunus Emre her sözün sahibini bağladığını, herkesin kendi sözünden ve bunun sonuçlarından sorumlu olduğunu belirtir. Söylenen sözler kişinin yolunu belirler.

“Farıza her kişiye kendü sözi

Bakar kendü yolına kendü gözi” (Tatçı, 2020: 233)

Bir konuda söz söyleyebilmek için gözlem yapmak, bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu durumda göz eğitimi kavramı karşımıza çıkar. İnsana göz eğitimi verilmeli, doğru bakma konusunda bilinçlendirilmelidir. Göz, çevreye, kâinata gönülden doğru, gönül gözü ile bakarsa, o zaman kulak da gerçeği duymaya başlayacaktır. Hakkı duyan Hak söyler, Hak bilgisi ile dolu olur, donanımlıdır.

“Çü hakdan gayrı sözi yokdur ayruk

Hakı tuyan kişiler hakkıla tok” (Tatçı, 2020: 233)

Suçlar bireyseldir, kimse başkalarının suçundan sorumlu değildir, herkesin suçu kendinedir, ondan sorulur. Başkasında suç, kusur, eksiklik arayan kendini unuttur. Bu nedenle insan kendi ile ilgilenmeli, boş söz

söylememeli, sözleri gerçek olmalı ve kulağı gerçeği duymalıdır. Daima doğruyu söylemelidir, aksi duruma izin verilmemiştir.

“Niçe söylerisen sen hakkı söyle

İcazet yok durur ayruksı meyle” (Tatçı, 2020: 235)

Kendini gözetleyen başkalarına bakmaz. Kendi ile ilgilenir ve başkaları onu etkileyemez. Başkalarının yapıp ettikleri kendisini ilgilendirir, suçu bize etkilemez, bize zarar vermez. Başkasının yaşantısı, yaptıkları, yediği, içtiği bize tat vermez, bizi doyurmaz. Onun yaşantısı bizim için konuşulacak, dedikodu yapılacak bir malzeme değildir. Başkasının yaşantısı, kusuru, eksikliği ile ilgilenen ömrünü boşuna heba etmiştir. İnsan bu konuda düşünmeli, kendini sorgulamalı, kendine gelmeli, kendi ile yüzleşmelidir.

“Avarasın dahı ilün-günün yok

Ki öz övrün ile bir düzgünün yok” (Tatçı, 2020: 238)

1.4. Çözüm: Akıl ve Doğruluk

İşte bu durumda olan bir kişi hatasını fark eder ve vicdanının sesini dinler. Gönlü daralmış, gamlı ve pişman olmuştur. Dedikodu ve kin onu zorlamış ve zarar vermiştir. Burada çare dileyeceği yer akıldır. Akla durumunu anlatır ve şahlar şahı akıldan çare diler.

“Diyüp ahvalini derdin yiniler

Akıl şahenşehinden çare diler” (Tatçı, 2020: 240)

O kişi bütün özelliklerini ve halini arz eder. Bunun üzerine akıl işi doğruluğa havale eder. Doğruluğa, bu dedikodu yapan, yalan söyleyen kişiye acele yardım etmesini ister. Doğruluk eri askerlerini çağırır. Doğruluk hemen dedikoduyu ortadan kaldırır.

“Gör imdi togruluk bir neler eyler

Yıkar gaybet evin kara yir eyler” (Tatçı, 2020: 241)

Doğruluk değerlidir, değeri yüksektir, yüksek yerededir, makamlardadır. Doğru olanlar doğruluğa âşıktır. Dostu sevenler doğruluğu bulurlar.

“Aşıkdur togrulıga togru canlar

Togurlıgı bulur dostı sevenler” (Tatçı, 2020: 242)

İyi insan doğruluk konusunda sadıktır. Doğruluk kötü işleri düzeltip iyi eder.

“Sadıkdur togrulıkda eyü kişi

Togurlık eyü ider yavuz işi” (Tatçı, 2020: 242)

Doğru kişi her zaman doğrudur, işini yarına bırakmaz. İçi-dışı birdir, doğru düşünür ve doğru konuşur. Kişi doğru olursa, çevresindekilerde doğru olur. Ters durumda doğru bulmaz zordur.

“Kamular togrıdur sen togruyısan

Bulınmaz togrulık sen egriyisen” (Tatçı, 2020: 245)

İnsan doğruluktan ayrılmamalıdır, eğri yola giderse huzuru bozular. Bu noktada insan kendini görmek istiyorsa çevresine bakarak gözlem yapmalıdır. Acaba bu kişi çevresi tarafından nasıl görülüyor? Bunun cevabını öğrenebilir ve buna göre kendine çeki düzen verebilir. Ayrıca kendisi çevresine olumlu-olumsuz bakması ile de değerlendirme yapabilir. İnsan aslında iyilik olsun, kötülük olsun ne yaparsa kendine yapmış olur. İnsan amel defterini kendi yapıp ettikleri ile doldurur. Doğruluğu yaşamak gerekir, doğruluk elbisesi giyilirse insan doğru olur ve herkese doğruluğu tavsiye edebilir.

“Togurlık hil'atin ol vakt giyesin

Has u am harciye togru diyesin” (Tatçı, 2020: 246)

İnsanın ölçütü doğruluk olunca, doğruluk ile bakınca, bütün kötü davranışları kendisinden çıkar gider, kötü huylarından kurtulmuş olur.

“Togurlık göstere göz bakışına

Ki senden cümle yavuz iş taşına” (Tatçı, 2020: 250)

Doğruluk çıra gibi yakıldığı zaman karanlıklar yok olur. Doğruluk çırası insanın gönlünü aydınlatır, zulmetin nedeni olan haramiler bilinir, bilenen bir şeyle mücadele etmek daha kolay olur. Çıra iman nurudur, çıra yanınca Hakkın yardımı olur. Harami, kötü duygular, şeytandır.

İnsanın içinde sürekli gezer ve fitne çıkarır. Şeytanın makamı iman-ibadet-ahlak ile yıkılırsa mutlulukla murada erişilebilir.

Yunus Emre eserin son konusu olarak dedikodu ve yalan söylemeyi işlemiş, kendisinin bu eseri 1307/08 yılında yazdığını, kendisini de doğruluk yoluna adanmış olduğunu belirtmiştir.

“Söze tarih yidi yüz yidi-y-idi

Yunus canı bu yolda fidi-y-idi”

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İnsan sosyal bir varlıktır ve toplum içinde bir aileden dünyaya gelir. Öncelikle anne ve babasından aldığı eğitimle sosyalleşmeye başlar, kişiliğini kazanır. Sosyalleşme ve kişilik kazanma süreci okul ve çevrede devam eder. Arzu edilen toplumdaki her insanın sağlıklı bir kişi olması, bu insanlardan oluşan sağlıklı toplumun oluşturulmasıdır. Yunus Emre yaşadığı dönemde görmüş olduğu önemli bir sorun olan dedikodu yapma ve yalan söyleme üzerinde durmuş, bu soruna çözüm önerileri getirmiştir. Buna göre dedikodu yapma ve yalan söyleme doğuştan gelen kalıtsal bir özellik değildir. Sonradan öğrenilerek kazanılan bir özelliktir. Yunus Emre'nin genetik olarak gelen mizaçla, sonradan elde edilen karakter özelliklerini (Işık, 2018: 143) ayırması önemlidir. Ancak bu özellik istenen, güzel bir özellik değil bilakis istenmeyen bir özelliktir. Bu özellik kişiyi çirkinleştirmekte, hem kendisinin hem de çevresinin huzurunu bozmaktadır. Başkalarının eksiklerini araştırarak, bunu başkalarıyla paylaşarak, konuşurken yalan söyleyen insan sağlıklı bir yapıya sahip değildir (Butcher, Mineka ve Hooley, 2013: 655), Yunus Emre'ye göre olgunlaşmamış ham insandır. Kıskançlık ateşi onu yakar, tutuşturur ve sağlığını bozar. Kötü işlerle uğraştıkları için toplumda, doğada olan güzellikleri göremezler, yerler, içerler bunlardan lezzet alamazlar, nice kazanımları kaçırmaları. Mecazi anlamda görme ve işitme engellidirler. Hep kendilerini haklı gördükleri için bencildirler, asla eleştiri kabul etmezler. Aslında böyleleri toplumda tanınır ve sevilmez. Bu insan dinin ortaya koymak istediği modele uymamaktadır. Yaptıkları dine göre yanlıştır, yasaktır, günahıdır. İnsanın amellerini yok eden ve ahiretini kaybettiren onu cehenneme götürecektir olan davranışlardır (Şentürk ve Yazıcı, 2019: 467).

Bu durumda yapılacak şey öncelikle mevcut durumu ortaya koymak ve bu konuda düşünmektir. Neden bu yollara gittiğini, neler kazandığını, neleri kaybettiğini ortaya koymalıdır. İnsanın sözü özü ile bağlantılıdır. Yanlış konuyorsa özünü, içini düzeltme yoluna gitmeli, özü sözü bir olmalıdır. İnsan kendini bilmeli, kendini tanımalı, kendi kusurlarını atıp yerine güzel huyları, özellikleri yerleştirmelidir. Bunun için 'emeksiz yemek olmaz' ilkesi gereği harekete geçmeli, çaba harcamalıdır. Doğruluk, ahlakın temeli ve bütün faziletlerin başıdır (Şentürk ve Yazıcı, 2019: 464). Her şeyin bir bedeli olduğu gibi doğruluğun da bedeli ne ise bu bedel ödenmelidir. Doğru olmanın bedeli uzun süre çaba gerektirmesi, aşama aşama gerçekleşmesidir.

İnsan çevresini, dünyayı gözü ile algılar, görür, inceler, değerlendirmelerde bulunur. Birey; bilişsel, duyuşsal ve psikomotor öğrenme alanlarında gözden yararlanır. Davranış kazanmada, gözlem yoluyla öğrenmede büyük önem taşır (Uçar, 2018: 300 vd). Duyuşsal alan üzerinde duran Yunus Emre, göz ile gönül arasında ilişki kurar. O'na göre gözümüzle gördüklerimi sever ya da sevmeyiz hatta nefret ederiz. Göz bu konuda çok önemli duyu organımızdır. Gözden alınan verilere dikkat edilmeli, her görülen doğru kabul edilmemelidir. Göz, başkalarının eksikliğini, yanlışını, kusurunu araştırmamalıdır. Bu gözün yanlış kullanımı anlamına gelir ve hayatın boşa geçirilmesidir. Kişiye faydalı olmayan, lüzumsuz bilgileri toplamak, bunları biriktirmek ve dedikodu yapmak, yalan söylemek olgun kişiye yakışmaz. Olgun kişi kendisi ile ilgilenir, kendi kötü huyları yerine iyi huyları getirmeye ve yerleştirmeye çalışır, doğru sözlü olur.

İnsan aklını kullanarak, aklına danışarak dedikodu ve yalanın zararlarından kurtulabilir. Akıl bu konuda iyi bir rehber ve yardımcıdır. Akıl çözümün doğruluk olduğunu söyler, doğruluğu çağırır. Doğruluk, dedikodu ve yalanı kovar, insanın içinden çıkarır. Bu durumda insanın içi temizlenmiş olur. İnsanın ölçütü doğruluk olunca hareketleri, sözleri doğru olur. Doğruluk bir yaşam biçimi olur ve yaşamın her anına hâkim olur. Doğruluk çırası gönül evini aydınlatır, dedikodu ve yalanın karanlığı dağıtır. Doğru konuşanlar her yerde hakkın gerçekleşmesine çabalar. Çevresine örnek olur ve çevresinde doğruların sayısı artar. Doğru konuşan Hakkı konuşmuş ve Hakkın rızasına kavuşmuş olur. Bir kişi kendisini görmek istiyorsa çevresine bakmalıdır. Çevresi onu doğru bir

insan olarak görüyorsa kazançlıdır aksi durumda kendini yeniden değerlendirmelidir. Doğruluk elbisesi ile doğru insan, doğru konuşan insan ve olgun insan olunabilir. Yunus Emre de doğruluğu beğendiğini ve bunu yaşam biçimi haline getirdiğini belirtmiştir. Doğru olan, doğru konuşan insan ile sağlıklı insana ve bu insanların toplumda çoğalması ile sağlıklı topluma kavuşulmuş olunacaktır. Kolektif kültürlerde insanlar aile, kabile, millet gibi daha büyük bir gruba ait olma isteğindedirler. Rekabetten çok işbirliğine önem verirler ve grup başarısından mutlu olurlar (Burger, 2006: 32-33). Yunus Emre, bireyden başlayarak tüm toplumun olgun olmasını belirtmektedir.

Bu makale kapsamında doğru konuşan insan ele alınmıştır. Risaletü'n Nushiyye'de alçakgönüllü insan, sabırlı insan, cömert insan konuları da incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, E. (2020). *Çocuk Hukuku*. Ankara: PegemA Yayınları.
- Avşar, Z. (2013). *Nasihatler kitabı*. Ankara: Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı.
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (Çev. İ. D. E. Sarioğlu). İstanbul Kaknüs Yayınları.
- Butcher, J.N., Mineka, S. ve Hooley, J.M. (2013). *Anormal psikoloji*. (Çev. O. Gündüz). İstanbul Kaknüs Yayınları.
- Çocuk ve Aile Eğitim Komisyonu. (2018). *Aile İçi İletişim*. İstanbul: Nev Yayınları.
- Demirci, M. (2008). *Yunus'ta hak ve halk sevgisi*. İstanbul: H. Yayınları.
- Işık, Ş. (2018). Kişilik gelişimi, Ş. Işık (Ed.), *Eğitim psikolojisi içinde* (142-174). Ankara: PegemA Yayınları.
- Kandemir, M. (2018). Bilişsel gelişim, Ş. Işık (Ed.), *Eğitim psikolojisi içinde* (81-138). Ankara: PegemA Yayınları.
- Karagöz, İ. (2010). *Dini kavramlar sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Şentürk, L. ve Yazıcı, S. (2019). *İslam ilmihalî*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Tatçı, M. (2014). *Yunus emre divan-ı ilahiyat*. İstanbul: H.
- Tatçı, M. (2014). *Yunus emre'den yolcuya öğütler*. İstanbul: H.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018). *Din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=318>. (09. 05. 2021).
- TDK, (2021). *İletişim*. <https://sozluk.gov.tr/>, (01.09.2021).
- Uçar, E. (2018). Öğrenme psikolojisi ile ilgili temel kavramlar, Ş. Işık (Ed.), *Eğitim psikolojisi içinde* (297-324). Ankara: PegemA Yayınları.
- Üstüner, K. (2013). *Yunus emre şiirleri ve açıklamaları*. İstanbul: Etkileşim Yayınları.

Yıldırım, Y. (2017). *Risaletü'n-nushbiyye ve divan-yunus emre. Karaman nüshası.* İstanbul: Duru Bulgur.

Yıldırım, Y. (2021). *Yunus Emre'nin Karaman'daki kültürel mirası.* Karaman: Karaman Belediyesi.